

Plan wynikowy z wymaganiami edukacyjnymi przedmiotu edukacja obywatelska dla klasy II szkoły branżowej I stopnia

(do podręcznika *Edukacja obywatelska. Podręcznik dla szkoły branżowej I stopnia* autorstwa Zbigniewa Smutka, Beaty Surmacz i Jana Maleski)

* Plan wynikowy został skonstruowany na podstawie **Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 marca 2025 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej dla branżowej szkoły I stopnia.**

Temat (rozumiany jako lekcja)	Wymagania na ocenę dopuszczającą Uczeń:	Wymagania na ocenę dostateczną Uczeń:	Wymagania na ocenę dobrą Uczeń:	Wymagania na ocenę bardzo dobrą Uczeń:	Wymagania na ocenę celującą Uczeń opanował wymagania na ocenę bar- dzo dobrą, a ponadto:
1. Patriotyzm	– wyjaśnia, czym jest patriotyzm; – rozpoznaje symbole narodowe (godło, flaga, hymn); – zna pojęcie narodu i świadomości narodowej.	– omawia formy i sposoby wyrażania patriotyzmu (np. przestrzeganie prawa, udział w wyborach, dbałość o język); – wymienia czynniki kształtujące tożsamość narodową (historia, kultura, symbole).	– charakteryzuje różne postawy wobec ojczyzny: patriotyzm, kosmopolityzm, nacjonalizm, szowinizm; – podaje przykłady działań patriotycznych we współczesnej Polsce.	– ocenia przejawy negatywnego stosunku do innych narodowości (nacjonalizm, rasizm, antysemityzm); – wyjaśnia znaczenie ochrony symboli narodowych w prawie polskim; – analizuje rolę literatury i kultury w kształtowaniu postaw patriotycznych.	– na podstawie źródeł (ustawy, Konstytucji, teksty literackie, dokumenty prawa międzynarodowego) porównuje różne formy patriotyzmu w historii i współczesnie; – projektuje własną inicjatywę kształtującą postawy patriotyczne w szkole lub społeczności lokalnej; – przedstawia krytyczną analizę współczesnych zagrożeń dla postaw obywatelskich i patriotycznych.

2. Obywatel i obywatelstwo (temat fakultatywny)	– wyjaśnia, czym jest obywatelstwo; – wskazuje źródła regulacji prawnych dotyczących obywatelstwa (Konstytucja RP, ustawa o obywatelstwie polskim); – zna podstawowe obowiązki obywatelskie (np. przestrzeganie prawa, płacenie podatków).	– wymienia sposoby nabycia obywatelstwa polskiego; – omawia konstytucyjne obowiązki obywateli RP (wierność Ojczyźnie, obrona, troska o dobro wspólne, dbanie o środowisko).	– rozróżnia zasady nabywania obywatelstwa (<i>ius soli, ius sanguinis</i>); – charakteryzuje szczegółowo sposoby uzyskania obywatelstwa (z mocy prawa, nadanie, uznanie, przywrócenie); – wyjaśnia możliwość posiadania podwójnego obywatelstwa.	– analizuje zmiany w obowiązkach obywatelskich na przestrzeni historii Polski (II RP, PRL, III RP); – interpretuje przepisy Konstytucji RP dotyczące obywatelstwa i obowiązków obywateli; – ocenia znaczenie obowiązków obywatelskich dla funkcjonowania państwa.	– porównuje regulacje obywatelstwa w Polsce i innych państwach; – opracowuje własną definicję „dobrego obywatela”; – projektuje propozycję działań obywatelskich w społeczności lokalnej (np. akcja proekologiczna, debata nt. obowiązków obywateli).
3. Grupy społeczne	– wyjaśnia, czym jest grupa społeczna; – wskazuje podstawowe cechy grupy społecznej (więzi, wartości, cele, interesy, potrzeby).	– wymienia rodzaje grup społecznych (małe, duże, pierwotne, wtórne, formalne, nieformalne); – podaje przykłady więzi społecznych.	– charakteryzuje typy więzi społecznych (naturalne, zrzeszeniowe, stanowiące, ekspresyjne, instrumentalne, osobowe, bezosobowe); – omawia znaczenie wspólnot lokalnych i państwowych.	– analizuje różne typy wspólnot (lokalna, państwowa, globalna); – wyjaśnia proces kształtowania się społeczeństwa globalnego i społeczeństwa informacyjnego; – interpretuje koncepcje Tönniesa (wspólnota – zrzeszenie) i McLuhana („globalna wioska”).	– porównuje cechy społeczeństwa tradycyjnego, masowego, konsumpcyjnego, postindustrialnego, informacyjnego i otwartego; – ocenia wpływ globalizacji na zmiany w strukturze społecznej; – przygotowuje projekt edukacyjny (np. analiza funkcjonowania wspólnoty lokalnej lub prezentacja nt. społeczeństwa globalnego).
4. Postrzeganie odmienności	– wyjaśnia, czym jest tolerancja i czym różni się od akceptacji; – rozpoznaje przykłady ksenofobii, nietolerancji, dyskryminacji i stygmatyzacji.	– wskazuje przyczyny i przejawy ksenofobii oraz nietolerancji; – wymienia przykłady dyskryminacji w społeczeństwie.	– charakteryzuje skutki nietolerancji, dyskryminacji i stygmatyzacji; – omawia sposoby przeciwdziałania tym zjawiskom; – opisuje znaczenie tolerancji i akceptacji w spo-	– analizuje przepisy prawne dotyczące zakazu dyskryminacji (Konstytucja RP, Karta Praw Podstawowych UE, Kodeks karny); – interpretuje przykłady stygmatyzacji w życiu społecznym i mediach;	– porównuje sytuację mniejszości w Polsce i w innych krajach; – projektuje działania promujące tolerancję i akceptację w środowisku lokalnym (np. kampania społeczna, plakat, mem,

			łączeństwie.	– ocenia rolę tolerancji i akceptacji w budowaniu społeczeństwa demokratycznego.	spot reklamowy); – prezentuje analizę przypadków łamania zasady równego traktowania we współczesnym świecie.
5. Zasady pracy w grupie	– wyjaśnia, na czym polega praca w grupie; – wskazuje korzyści płynące z pracy zespołowej.	– wymienia podstawowe zasady pracy w grupie (słuchanie, odpowiedzialność, komunikacja, kompromis, asertywność, dobra atmosfera, zaufanie).	– charakteryzuje poszczególne zasady pracy w grupie i wyjaśnia ich znaczenie dla współpracy; – omawia cechy dobrego lidera grupy.	– analizuje przykłady skutecznej i nieskutecznej pracy zespołowej; – ocenia znaczenie zaufania i atmosfery w grupie; – interpretuje rolę lidera w budowaniu efektywnego zespołu.	– porównuje funkcjonowanie grup w różnych środowiskach (szkoła, praca, organizacje społeczne); – projektuje działania poprawiające współpracę w grupie (np. kodeks grupy, projekt klasowy); – wskazuje współczesne wyzwania dla pracy zespołowej (np. praca zdalna, komunikacja online).
6. Konflikty społeczne	– wyjaśnia pojęcie konfliktu społecznego; – podaje podstawowe przyczyny konfliktów (np. różnice interesów, wartości).	– wymienia rodzaje konfliktów społecznych (klasowo-warstwowe, kulturowe, ekonomiczne, wartości); – wskazuje przykłady konfliktów w Polsce i na świecie.	– charakteryzuje konflikty ze względu na zasięg (wewnętrzne, interpersonalne, wewnątrzgrupowe, międzygrupowe, międzynarodowe, globalne); – omawia skutki konfliktów społecznych.	– analizuje sposoby rozwiązywania konfliktów (współpraca, kompromis, negocjacje, mediacje, arbitraż, sąd, głosowanie); – ocenia warunki skutecznych negocjacji; – interpretuje przykłady konfliktów w życiu społecznym i politycznym.	– porównuje konflikty w różnych kulturach i epokach historycznych; – opracowuje projekt działań mediacyjnych lub regulamin rozwiązywania konfliktów w szkole; – przedstawia krytyczną analizę współczesnych konfliktów globalnych i propozycje ich rozwiązania.
7. Społeczeń-	– wyjaśnia, czym są	– wskazuje funkcje	– charakteryzuje zmien-	– interpretuje różnice w	– porównuje system war-

stwo jako wspólnota wartości (temat fakultatywny)	wartości w życiu jednostki i społeczeństwa; – podaje przykłady podstawowych wartości (zdrowie, rodzina, praca).	wartości (regulacyjna, porządkująca, oceniająca); – omawia hierarchię wartości wg Maksa Schelera.	ność systemów wartości w czasie i kulturach; – analizuje wyniki badań CBOS dotyczące wartości Polaków.	hierarchii wartości w różnych kulturach i społeczeństwach; – ocenia znaczenie wartości dla integracji i podziałów społecznych; – wyjaśnia zjawisko anomii jako upadku systemu wartości.	tości w Polsce i w innych krajach; – projektuje działania edukacyjne lub kampanię społeczną promującą wybrane wartości; – analizuje współczesne problemy społeczne w kontekście konfliktu wartości.
8. Ja i społeczeństwo – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
9. Ja i społeczeństwo – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
II. Szkoła jako wspólnota					
1. System oświaty w Polsce (temat fakultatywny)	– wyjaśnia, czym jest obowiązek szkolny i do kiedy trwa; – wskazuje, kto odpowiada za prowadzenie polityki oświatowej w Polsce.	– opisuje strukturę systemu edukacji w Polsce (szkoła podstawowa, liceum, technikum, szkoły branżowe); – wymienia korzyści płynące z ukończenia szkoły branżowej I i II stopnia.	– charakteryzuje reformę systemu oświaty i jej skutki (likwidacja gimnazjów, wydłużenie nauki w LO i technikum, wprowadzenie szkół branżowych); – omawia rolę szkolnictwa zawodowego dla rynku pracy.	– analizuje znaczenie kształcenia ustawicznego i jego formy (kursy, studia podyplomowe, uniwersyte-ty trzeciego wieku); – interpretuje przepisy prawa oświatowego dotyczące obowiązku szkolnego i prawa do nauki; – ocenia znaczenie szkolnictwa wyższego i możliwości studiowania za granicą.	– porównuje system edukacji w Polsce z systemami edukacji w innych krajach UE; – projektuje scenariusz spotkania z absolwentami szkoły studiującymi na uczelniach w Polsce i za granicą; – opracowuje własną koncepcję ścieżki kształcenia ustawicznego, uwzględniając zmieniające się potrzeby rynku pracy.
2. Prawo szkol-	– wymienia najważniej-	– omawia funkcje	– charakteryzuje strukturę	– analizuje zapisy statutu	– porównuje zapisy statu-

ne	sze dokumenty szkolne (statut, regulamin, plan lekcji, dziennik lekcyjny, świadectwa); – zna pojęcie statutu szkoły.	prawa szkolnego (organizacja pracy, dokumentacja, ochrona praw i obowiązków uczniów i pracowników); – wskazuje organy szkoły i ich zadania.	statutu szkoły i jego znaczenie; – opisuje procedury oceniania wewnątrzszkolnego, nagradzania i karania uczniów; – podaje przykłady innych dokumentów szkolnych (IPRU, protokoły, dokumenty egzaminacyjne).	szkoły dotyczące praw i obowiązków ucznia; – ocenia znaczenie regulacji prawa szkolnego dla bezpieczeństwa i porządku; – interpretuje przepisy prawa oświatowego w kontekście funkcjonowania szkoły.	tów różnych szkół; – opracowuje propozycję zmian w regulaminie szkolnym (np. używania telefonów komórkowych); – przygotowuje projekt własnego kodeksu klasowego jako przykładu prawa szkolnego.
3. Prawa i obowiązki ucznia	– wymienia podstawowe prawa ucznia (np. prawo do nauki, do bezpieczeństwa, do godności); – zna przykłady obowiązków ucznia.	– omawia źródła praw i obowiązków ucznia (Konstytucja RP, Konwencja o prawach dziecka, Prawo oświatowe, statut szkoły); – wskazuje obowiązki ucznia wynikające ze statutu szkoły.	– charakteryzuje katalog praw ucznia (prawo do nauki, informacji, rozwijania zainteresowań, prywatności, swobody wypowiedzi, udziału w życiu szkoły); – opisuje podstawowe obowiązki ucznia (m.in. obecność na zajęciach, przestrzeganie zasad zachowania, noszenia stroju szkolnego, korzystania z telefonów).	– analizuje przypadki naruszeń praw ucznia i sposoby reagowania (skarga, pomoc Rzecznika Praw Dziecka, rzecznika praw ucznia, NGO); – interpretuje znaczenie ochrony praw ucznia dla prawidłowego funkcjonowania szkoły; – ocenia podobieństwa i różnice między obowiązkami ucznia a obowiązkami obywatela.	– porównuje rozwiązania dotyczące praw i obowiązków ucznia w Polsce i innych krajach; – przygotowuje projekt zmian w statucie szkoły dotyczących praw lub obowiązków ucznia; – przedstawia krytyczną analizę przypadków naruszeń praw ucznia opartą na raportach NGO (np. Fundacji na rzecz Praw Ucznia, HFPC).
4. Problemy społeczności szkolnej (temat fakultatywny)	– wskazuje przykłady problemów występujących w społeczności szkolnej (np. konflikty, agresja, używanie substancji psychoaktywnych); – zna pojęcie rozproszonej odpowiedzialności.	– opisuje rodzaje konfliktów w szkole (między uczniami, uczniami a nauczycielami, uczniami a pracownikami szkoły); – podaje przykłady zachowań agresywnych w szkole.	– charakteryzuje przyczyny i skutki problemów szkolnych (konflikty, agresja, używki, depresja, cyberprzemoc); – omawia sposoby rozwiązywania konfliktów (negocjacje, mediacje).	– analizuje sytuację uczniów z Ukrainy w polskich szkołach (asymilacja, integracja, poczucie bezpieczeństwa); – interpretuje wyniki badań dotyczących używania substancji psychoaktywnych i e-papierosów; – ocenia znaczenie zdrowia	– porównuje sytuację społeczności szkolnej w Polsce i innych krajach; – opracowuje projekt działań profilaktycznych przeciwdziałających agresji, uzależnieniom i stygmatyzacji; – przygotowuje plakat, mem lub film ostrzegają-

				psychicznego uczniów i zagrożeń wynikających z uzależnień technologicznych.	cy przed wybranym problemem; – przedstawia propozycje systemowych rozwiązań poprawiających dobrostan uczniów.
5. Samorządność w szkole	– wyjaśnia, czym jest samorząd szkolny; – wymienia organy samorządu uczniowskiego i klasowego.	– opisuje podstawowe zadania samorządu szkolnego (reprezentacja uczniów, organizacja życia szkoły, dbałość o dobre imię szkoły); – wskazuje podstawę prawną działania samorządu (ustawa Prawo oświatowe).	– charakteryzuje działalność samorządu klasowego, szkolnego i rady szkoły; – omawia mechanizmy angażowania uczniów w życie szkoły (ankiety, debaty, wolontariat, gazetka szkolna).	– analizuje znaczenie samorządności jako wartości demokratycznej; – ocenia skuteczność działań samorządu w swojej szkole; – interpretuje przepisy prawa oświatowego (art. 85 i 80) w kontekście działalności samorządu.	– porównuje samorządność uczniowską w Polsce i innych krajach; – projektuje własną inicjatywę samorządu uczniowskiego (np. projekt wycieczki, kampania szkolna); – opracowuje propozycję zmian w regulaminie samorządu szkolnego; – przedstawia krytyczną analizę roli samorządu w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego.
6. Szkoła jako wspólnota – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
7. Szkoła jako wspólnota – lekcja powtórzeniowa	jw.	Jw.	jw.	jw.	jw.
III. Społeczność lokalna					
1. Społeczność lokalna (temat fakultatywny)	– wyjaśnia, czym jest społeczność lokalna; – wymienia podstawowe funkcje społeczności lokalnej (samorządowa,	– omawia cechy społeczności lokalnej (struktura wewnętrzna, system wartości, granice formalne, współ-	– charakteryzuje funkcje społeczności lokalnej (samorządowa, socjalizacyjna, kulturotwórcza); – wyjaśnia pojęcia: <i>lokal-</i>	– analizuje problemy współczesnych społeczności lokalnych (dezintegracja, migracje, urbanizacja, anonimowość w aglomera-	– porównuje funkcjonowanie społeczności lokalnych w Polsce i innych krajach; – przygotowuje projekt

	tożsamościowa, socjalna).	na historia); – podaje przykłady przejawów lokalnego patriotyzmu.	<i>na tożsamość, patriotyzm lokalny.</i>	cjach); – ocenia znaczenie lokalnych wydarzeń i tradycji w integracji społeczności; – interpretuje przykłady lokalnego patriotyzmu w praktyce.	badawczy nt. historii i tradycji własnej społeczności (np. nagrania relacji najstarszych mieszkańców, digitalizacja materiałów); – proponuje działania na rzecz rozwoju swojej społeczności lokalnej.
2. Rola i zadania samorządu terytorialnego	– wyjaśnia, czym jest samorząd terytorialny; – wymienia podstawowe jednostki samorządu (gmina, powiat, województwo).	– omawia kompetencje organów stanowiących i wykonawczych w gminie, powiecie i województwie; – podaje przykłady zadań własnych samorządu.	– charakteryzuje zadania własne, zlecone i powierzone samorządu; – omawia zasady finansowania samorządu (dochody własne, subwencje, dotacje); – wskazuje przykłady działań samorządu w swojej gminie/powiecie.	– analizuje znaczenie zasady pomocniczości dla funkcjonowania samorządu; – interpretuje przepisy Konstytucji RP i Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego; – ocenia rolę samorządu w zaspokajaniu potrzeb lokalnej społeczności.	– porównuje system samorządu terytorialnego w Polsce z systemami w innych krajach UE; – analizuje budżet własnej gminy/powiatu i ocenia kierunki wydatków; – projektuje propozycję działań lokalnych (np. inwestycja, program społeczny) zgodnych z zadaniami samorządu.
3. Procesy decyzyjne w samorządzie lokalnym	– wyjaśnia, czym jest uchwała i kto ją podejmuje; – zna pojęcie aktu prawa miejscowego.	– opisuje procedurę tworzenia prawa miejscowego; – wskazuje przykłady przepisów wykonawczych i porządkowych.	– charakteryzuje różne formy decyzji organów samorządu (uchwały, zarządzenia, decyzje administracyjne); – omawia etapy pracy nad projektem uchwały (inicjatywa, opinie, sesja, głosowanie, publikacja).	– analizuje znaczenie obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej; – ocenia rolę organów nadzoru (premier, wojewoda, regionalne izby obrachunkowe) w kontrolowaniu działalności samorządów; – interpretuje przykłady zarządzeń i decyzji administracyjnych w praktyce.	– porównuje procedury tworzenia prawa miejscowego w Polsce i w innych krajach UE; – analizuje rzeczywiste uchwały lub zarządzenia z wojewódzkiego dziennika urzędowego; – projektuje własną inicjatywę uchwałodawczą dla społeczności lokalnej.
4. Udział obywateli w procesie decyzyjnym	– wie, że obywatele mogą brać udział w podejmowaniu decyzji	– wymienia mechanizmy udziału obywateli w procesach decyzyj-	– charakteryzuje zasady przeprowadzania referendum lokalnego i konsulta-	– analizuje znaczenie demokracji bezpośredniej dla funkcjonowania społeczno-	– porównuje mechanizmy demokracji bezpośredniej w Polsce i innych krajach

samorządu terytorialnego	w samorządzie lokalnym; – zna pojęcie referendum lokalnego i budżetu obywatelskiego.	nych (referendum, zgromadzenia, konsultacje, inicjatywa uchwałodawcza, budżet obywatelski); – podaje przykłady decyzji, w których obywatele uczestniczą bezpośrednio.	cji społecznych; – opisuje procedurę składania obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej; – wyjaśnia, na czym polega budżet obywatelski.	ści lokalnej; – interpretuje przepisy ustawy o samorządzie gminnym dotyczące referendum i inicjatywy uchwałodawczej; – ocenia rolę konsultacji społecznych i budżetu obywatelskiego w kształtowaniu polityki lokalnej.	(np. zgromadzenia w Szwajcarii); – przygotowuje projekt obywatelski do budżetu obywatelskiego swojej gminy; – proponuje własne działania na rzecz zwiększenia partycypacji obywatelskiej w procesach decyzyjnych.
5. Formy aktywności obywatelskiej	– wie, że obywatele mogą podejmować różne formy aktywności w społeczności lokalnej; – zna pojęcie partycypacji obywatelskiej.	– wymienia podstawowe formy aktywności obywatelskiej (organizacje pozarządowe, wolontariat, inicjatywy lokalne, fundusz sołecki); – wskazuje przykłady działań organizacji pożytku publicznego.	– charakteryzuje funkcjonowanie stowarzyszeń i fundacji; – opisuje cechy wolontariatu i jego rodzaje (akcyjny, stały, ewolontariat); – omawia przykłady inicjatyw lokalnych i działań finansowane z funduszu sołeckiego.	– analizuje znaczenie aktywności obywatelskiej dla rozwoju społeczności lokalnej i państwa; – interpretuje przepisy prawne dotyczące NGO, fundacji, wolontariatu i funduszu sołeckiego; – ocenia korzyści wynikające z partycypacji obywateli.	– porównuje formy aktywności obywatelskiej dla Polski i innych krajach; – przygotowuje projekt akcji społecznej (np. wolontariat, inicjatywa lokalna) odpowiadającej na potrzeby społeczności; – ocenia rolę organizacji pozarządowych w kształtowaniu społeczeństwa obywatelskiego; – opracowuje analizę <i>case study</i> wybranej fundacji lub stowarzyszenia.
6. Mechanizmy kontroli obywatelskiej (temat fakultatywny)	– wyjaśnia, czym jest kontrola społeczna; – wskazuje przykłady norm społecznych (prawne, moralne, religijne, obyczajowe).	– opisuje znaczenie kontroli społecznej dla utrzymania ładu społecznego; – wymienia podstawowe narzędzia kontroli obywatelskiej (petycje, skargi, wniośki).	– charakteryzuje zasady składania petycji, wniosków i skarg; – opisuje prawo dostępu do informacji publicznej i rolę Biuletynu Informacji Publicznej.	– analizuje znaczenie kontroli obywatelskiej dla funkcjonowania administracji publicznej; – interpretuje przepisy Konstytucji RP (art. 61 i 63) dotyczące prawa do informacji publicznej oraz prawa składania petycji,	– porównuje mechanizmy kontroli obywatelskiej w Polsce i innych krajach; – przygotowuje projekt edukacyjny (np. symulację złożenia petycji lub analizę danych z BIP); – opracowuje własne propozycje usprawnień w

				wniosków i skarg; – ocenia skuteczność na- rzędzi kontroli obywatel- skiej.	funkcjonowaniu kontroli obywatelskiej na pozio- mie lokalnym lub pań- stwowym.
7. Młody oby- watel w urzę- dzie	– wie, że każdy obywa- tel potrzebuje dokumen- tów potwierdzających tożsamość i uprawnie- nia; – wymienia podstawowe dokumenty: dowód oso- bisty, paszport, prawo jazdy.	– opisuje procedurę uzyskiwania dowodu osobistego i paszportu; – wymienia dokumen- ty potrzebne do reje- stracji pojazdu.	– charakteryzuje funkcje dowodu osobistego, pasz- portu i prawa jazdy; – omawia zasady obo- wiązku meldunkowego i procedurę meldunkową; – wyjaśnia rolę e- administracji w życiu obywatela.	– analizuje znaczenie cy- fryzacji i e-usług (ePUAP, mObywatel, PUE ZUS, IKP) dla funkcjonowania obywateli; – interpretuje przepisy prawne związane z obo- wiązkiem meldunkowym, wydawaniem dokumentów i e-administracją; – ocenia korzyści wynika- jące z korzystania z e- administracji.	– porównuje procedury wydawania dokumentów w Polsce i innych krajach UE; – przygotowuje własny poradnik (np. multime- dialny) dotyczący uzy- skiwania wybranych do- kumentów; – projektuje działania promujące korzystanie z e-administracji w spo- łeczności lokalnej lub szkolnej.
8. Społeczność lokalna – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
9. Społeczność lokalna – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
IV. Demokracja i prawo					
1. Reżimy poli- tyczne	– wyjaśnia pojęcie re- żimu politycznego; – wymienia podstawowe rodzaje reżimów: demo- kratyczny i niedemokra- tyczny.	– opisuje cechy pań- stwa demokratyczne- go, autorytarnego i totalitarnego; – wskazuje przykłady państw o różnych re- żimach.	– charakteryzuje zasady państwa demokratyczne- go (suwerenność narodu, poszanowanie praw mniejszości, podział wła- dzy, państwo prawa, plu- ralizm, konstytucjona- lizm); – omawia różnice między demokracją liberalną a	– analizuje cechy państwa autorytarnego i totalitarne- go w świetle przykładów historycznych i współcze- snych; – interpretuje fragment powieści Orwella <i>Rok 1984</i> jako ilustrację państwa totalitarnego; – ocenia zagrożenia wyni-	– porównuje różne mode- le demokracji i reżimów niedemokratycznych w Polsce i na świecie; – przygotowuje prezenta- cję lub esej na temat za- grożeń dla demokracji we współczesnym świecie; – projektuje działania obywatelskie na rzecz

			socjalną.	kające z funkcjonowania państw niedemokratycznych.	obrony wartości demokratycznych w społeczności lokalnej.
2. Polska w latach 1945–1989	– wie, że Polska po II wojnie światowej znalazła się w strefie wpływów ZSRR; – zna pojęcie <i>PRL</i>; – wskazuje podstawowe symbole władzy komunistycznej (PZPR, PKWN).	– opisuje najważniejsze etapy kształtowania się systemu PRL (powstanie PKWN, wybory 1947 r., Konstytucja 1952 r.); – wskazuje przykłady ograniczeń wolności obywatelskich.	– charakteryzuje zasady funkcjonowania PRL (jednolitość władzy, przewodnia rola PZPR, fikcja wyborów); – omawia rolę aparatu przemocy i cenzury w utrzymaniu systemu; – wyjaśnia istotę gospodarki centralnie planowanej.	– analizuje konsekwencje polityczne, społeczne i gospodarcze funkcjonowania PRL (ograniczenia wolności, problemy gospodarki, brak suwerenności); – interpretuje teksty źródłowe (np. fragmenty Manifestu PKWN, Konstytucji 1952 r.); – ocenia znaczenie oporu społecznego wobec władz (opozycja, Kościół, Solidarność).	– porównuje system PRL z innymi państwami bloku wschodniego; – przygotowuje prezentację multimedialną nt. życia codziennego w PRL (np. kartki, kolejki, cenzura, represje); – opracowuje projekt badawczy na podstawie relacji świadków historii (np. wywiady z rodziną o życiu w PRL).
3. Proces demokratyzacji Polski po 1989 r.	– wie, że w 1989 r. odbyły się obrady Okrągłego Stołu; – zna datę pierwszych częściowo wolnych wyborów (4 czerwca 1989 r.).	– opisuje ustalenia Okrągłego Stołu (przywrócenie Senatu, legalizacja „Solidarności”, pluralizm związkowy); – wskazuje skutki wyborów 1989 r.	– charakteryzuje reformy rządu Tadeusza Mazowieckiego (pakiet Balcerowicza, zmiana konstytucji, samorząd terytorialny); – omawia znaczenie nowelizacji konstytucyjnych z 1989–1992 r.	– analizuje przebieg procesu konstytucyjnego prowadzącego do Konstytucji RP z 1997 r.; – interpretuje skutki polityczne i społeczne transformacji ustrojowej; – ocenia rolę liderów politycznych (Wałęsa, Mazowiecki, Balcerowicz).	– porównuje przemiany ustrojowe w Polsce z innymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej (np. Czechy, Węgry); – przygotowuje projekt badawczy lub prezentację multimedialną nt. życia codziennego Polaków w okresie transformacji; – formułuje własne wnioski na temat znaczenia demokracji i reform gospodarczych dla współczesnej Polski.
4. Zasady demokratycznego państwa praw-	– wyjaśnia, czym jest demokratyczne państwo prawne;	– wymienia podstawowe zasady ustrojowe RP (suwerenności	– charakteryzuje każdą z konstytucyjnych zasad ustrojowych RP;	– analizuje znaczenie zasady demokratycznego państwa prawnego w życiu	– porównuje zasady demokratycznego państwa prawnego w Polsce z

nego	– wskazuje, że prawo stoi ponad państwem.	narodu, reprezentacji politycznej, sprawiedliwości społecznej, podziału władz, pluralizmu).	– wyjaśnia pojęcia: <i>legalizm</i> , <i>konstytucjonalizm</i> , <i>niezawisłość sędziów</i> .	obywateli i państwa; – interpretuje przepisy Konstytucji RP dotyczące podziału władz, decentralizacji i gwarancji praw jednostki; – ocenia praktyczne znaczenie sprawiedliwości społecznej i pluralizmu.	rozwiązaniami w innych krajach; – przygotowuje prezentację lub projekt edukacyjny nt. ochrony praw i wolności w państwie prawnym; – opracowuje krytyczną analizę zagrożeń dla zasady państwa prawa we współczesnym świecie.
5. Zasady prawa wyborczego w Polsce	– wyjaśnia, czym są wybory; – wie, że wybory są podstawową instytucją demokracji; – wskazuje podstawowe funkcje wyborów (legitymizacja władzy, wpływ obywateli na decyzje).	– wymienia główne zasady prawa wyborczego w Polsce (powszechności, równości, tajności, bezpośredniości, proporcjonalności); – wskazuje przykłady wyborów w Polsce (prezydenckie, parlamentarne, samorządowe, do PE).	– charakteryzuje czynne i bierne prawo wyborcze oraz wskazuje ograniczenia w ich wykonywaniu; – omawia różnice między systemem proporcjonalnym a większościowym; – wyjaśnia, na czym polega metoda d'Hondta.	– analizuje przebieg wyborów w Polsce i rolę Państwowej Komisji Wyborczej; – interpretuje przepisy Konstytucji RP i Kodeksu wyborczego dotyczące prawa wyborczego; – ocenia znaczenie poszczególnych zasad prawa wyborczego dla funkcjonowania demokracji.	– porównuje system wyborczy w Polsce z systemami wyborczymi innych państw demokratycznych; – opracowuje projekt akcji profrekwencyjnej w społeczności szkolnej lub lokalnej; – przygotowuje analizę porównawczą wyników wyborów w Polsce i w wybranym kraju UE; – formułuje własne propozycje usprawnień systemu wyborczego.
6. Pojęcie prawa	– wie, że życie społeczne regulują normy społeczne (religijne, moralne, obyczajowe, prawne); – zna symbol Temidy jako uosobienia sprawiedliwości.	– wskazuje różnice między normą prawną a innymi rodzajami norm; – wymienia podstawowe elementy normy prawnej (hipoteza, dyspozycja, sankcja).	– charakteryzuje rodzaje norm prawnych (nakazujące, zakazujące, przyzwalające); – opisuje funkcje prawa w społeczeństwie (regulacyjna, wychowawcza, dystrybucyjna, represyjna, kulturotwórcza);	– analizuje hierarchię źródeł prawa w RP (Konstytucja, ustawy, rozporządzenia, prawo miejscowe, umowy międzynarodowe); – interpretuje przebieg procesu legislacyjnego i rolę inicjatywy ustawodawczej; – ocenia znaczenie konstytucji	– porównuje gałęzie prawa w Polsce i innych państwach; – opracowuje projekt badawczy nt. wpływu prawa na życie obywateli; – przygotowuje analizę <i>case study</i> wybranej sprawy sądowej w kon-

			– omawia podstawowe zasady prawa (nieretroaktywność, prawo do obrony, domniemanie niewinności, „nieznajomość prawa szkodzi”).	tucji jako najwyższego aktu prawnego.	tekście zasady domniemanie niewinności lub prawa do obrony; – tworzy prezentację multimedialną nt. źródeł prawa europejskiego i ich wpływu na polski porządek prawny.
7. Prawo rodzinne	– wie, że prawo rodzinne reguluje stosunki w rodzinie; – zna podstawowe źródło prawa rodzinnego w Polsce (Kodeks rodzinny i opiekuńczy); – wie, czym jest małżeństwo.	– opisuje przeszkody uniemożliwiające zawarcie małżeństwa; – wskazuje skutki zawarcia małżeństwa (wspólność majątkowa, obowiązki małżonków); – zna podstawowe obowiązki dziecka wobec rodziców.	– charakteryzuje rodzaje wspólności majątkowej (ustawowa, umowna); – omawia instytucję przysposobienia (adopcji); – wyjaśnia pojęcie władzy rodzicielskiej.	– analizuje obowiązki alimentacyjne rodziców wobec dzieci i dzieci wobec rodziców; – interpretuje sytuacje ograniczenia, zawieszenia lub pozbawienia władzy rodzicielskiej; – ocenia rolę prawa rodzinnego w ochronie dobra dziecka i stabilności rodziny.	– porównuje regulacje prawa rodzinnego w Polsce i w innych krajach UE; – opracowuje projekt edukacyjny nt. praw i obowiązków członków rodziny; – przygotowuje analizę <i>case study</i> dotyczącego spraw rodzinnych (np. rozwodu, opieki, alimentów); – wskazuje propozycje rozwiązań problemów społecznych związanych z funkcjonowaniem rodziny.
8. Prawo cywilne	– wie, że prawo cywilne reguluje stosunki majątkowe i niemajątkowe między osobami fizycznymi i prawnymi; – wskazuje Kodeks cywilny jako podstawowe źródło prawa cywilnego.	– wymienia działy prawa cywilnego (część ogólna, prawo rzeczowe, prawo zobowiązań, prawo spadkowe); – podaje przykłady podmiotów prawa cywilnego.	– charakteryzuje pojęcia: <i>zdolność prawna</i> , <i>zdolność do czynności prawnych</i> , <i>czynność prawna</i> ; – wyjaśnia, czym różni się własność od posiadania; – omawia sposoby nabycia prawa własności.	– analizuje instytucje prawa zobowiązań (umowa, odszkodowanie, bezpodstawne wzbogacenie); – interpretuje przepisy dotyczące prawa spadkowego (dziedziczenie ustawowe i testamentowe, zachówek); – omawia przebieg postę-	– porównuje system prawa cywilnego w Polsce z rozwiązaniami w innych krajach UE; – przygotowuje projekt edukacyjny (np. sporządzenie przykładowego pozwu, analiza <i>case study</i> dot. dziedziczenia lub

				powania cywilnego (procesowego, nieprocesowego, egzekucyjnego, polubownego).	prawa własności); – ocenia znaczenie mediacji i alternatywnych metod rozwiązywania sporów we współczesnym społeczeństwie.
9. Prawo karne (temat fakultatywny)	– wie, że zadaniem prawa karnego jest zapewnienie ładu społecznego i bezpieczeństwa obywateli; – zna podstawowe źródła prawa karnego (Kodeks karny, Kodeks wykroczeń); – rozróżnia przestępstwo od wykroczenia.	– wymienia rodzaje przestępstw (zbrodnie, występki); – wskazuje różnice między przestępstwami publicznoskargowymi a prywatnoskargowymi; – podaje przykłady kar (grzywna, ograniczenie wolności, pozbawienie wolności).	– charakteryzuje formy popełnienia przestępstwa (przygotowanie, usiłowanie, dokonanie); – omawia przebieg postępowania karnego (przygotowawcze, główne, odwoławcze, wykonawcze); – wyjaśnia prawa ofiary i oskarżonego.	– analizuje rolę uczestników procesu karnego (oskarżyciel, oskarżony, świadek, obrońca, pełnomocnik, ławnik); – interpretuje przepisy dotyczące wyłączenia odpowiedzialności karnej (obrona konieczna, stan wyższej konieczności, niepoczytalność); – ocenia znaczenie środków karnych (zakaz prowadzenia pojazdów, obowiązek naprawienia szkody, przepadek mienia).	– porównuje system prawa karnego w Polsce i w innych krajach; – przygotowuje projekt (np. symulację rozprawy sądowej, analizę wyroku, zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa); – analizuje instytucję świadka koronnego i świadka incognito w kontekście skuteczności walki z przestępczością; – formułuje własne propozycje usprawnień w funkcjonowaniu prawa karnego.
10. Pojęcie i geneza praw człowieka	– wie, czym są prawa człowieka; – zna ich podstawowe cechy (przyrodzone, powszechne, niezbywalne, nienaruszalne, naturalne, niepodzielne); – zna przykład dokumentu międzynarodowego o prawach człowieka (Powszechna Deklaracja Praw Człowieka).	– opisuje genezę praw człowieka (starożytność, średniowiecze, epoka oświecenia); – wymienia przykłady dokumentów historycznych i współczesnych (Wielka Karta Swobód, Deklaracja praw człowieka i obywatela, Konstytucja 3 maja, Powszechna	– charakteryzuje trzy generacje praw człowieka (osobiste i polityczne; socjalne, gospodarcze i kulturalne; kolektywne); – rozróżnia prawa pozytywne i wolności (prawa negatywne); – omawia wybrane prawa osobiste, polityczne, ekonomiczne, socjalne i kulturalne.	– analizuje przykłady ograniczeń lub kontrowersji wokół praw człowieka (np. kara śmierci, aborcja, eutanazja, prawo do prywatności); – interpretuje zapisy Konstytucji RP i dokumentów międzynarodowych dotyczących praw człowieka; – ocenia znaczenie ochrony praw człowieka w państwie	– porównuje system ochrony praw człowieka w Polsce i innych państwach; – przygotowuje prezentację multimedialną nt. kontrowersyjnej sprawy z zakresu praw człowieka (np. ograniczenie prawa do prywatności, prawa uchodźców); – formułuje własne wnioski.

	wieka).	Deklaracja Praw Człowieka, Konstytucja RP).		demokratycznym.	ski i propozycje rozwiązań dotyczących skuteczniejszej ochrony praw człowieka w Polsce i na świecie.
11. Znaczenie praw człowieka w relacjach obywatel – państwo	– wyjaśnia, czym jest państwo, i zna jego podstawowe cechy (organizacja polityczna, suwerenna, terytorialna, przymusowa); – wie, że prawa człowieka określają relacje obywatela z państwem.	– wskazuje przykłady praw i wolności obywatelskich (wolność słowa, sumienia, zgromadzeń, prawo do nauki, do ochrony zdrowia); – opisuje trzy funkcje praw człowieka wg W. Osiatyńskiego (ochrona przed państwem, realizacja praw jednostki, ochrona przed innymi ludźmi).	– charakteryzuje koncepcję umowy społecznej jako podstawy funkcjonowania państwa; – omawia znaczenie praw pozytywnych i negatywnych; – wyjaśnia rolę państwa w ochronie praw obywateli.	– analizuje przepisy Konstytucji RP (art. 4, 30, 45, 78) w kontekście praw człowieka i relacji z państwem; – interpretuje przykłady naruszania wolności i praw obywateli; – ocenia skuteczność narzędzi wpływu obywateli na państwo (wybory, zgromadzenia, petycje, inicjatywa ustawodawcza).	– porównuje relacje obywatel – państwo w Polsce i w innych krajach; – przygotowuje projekt edukacyjny nt. narzędzi obywatelskiej kontroli państwa; – opracowuje prezentację multimedialną o współczesnych wyzwaniach ochrony praw człowieka w relacjach z państwem.
12. Ochrona dóbr osobistych (temat fakultatywny)	– wie, czym są dobra osobiste; – wskazuje przykłady dóbr osobistych (życie, zdrowie, cześć, dobre imię, wizerunek, prywatność, tajemnica korespondencji).	– wymienia przepisy dotyczące ochrony dóbr osobistych w Konstytucji RP i Kodeksie cywilnym; – wyjaśnia, na czym polega ochrona dóbr osobistych w prawie.	– charakteryzuje sposoby ochrony dóbr osobistych (zadośćuczynienie, odszkodowanie, żądanie zaniechania działania, sprostowanie danych); – omawia ochronę danych osobowych w świetle RODO.	– analizuje przykłady naruszeń dóbr osobistych (np. naruszenie prywatności w internecie, bezprawne użycie wizerunku, zniesławienie); – interpretuje zapisy Konstytucji RP, Kodeksu cywilnego i Kodeksu karnego dotyczące dóbr osobistych; – ocenia znaczenie ochrony dóbr osobistych dla jednostki i społeczeństwa.	– porównuje regulacje dotyczące ochrony dóbr osobistych w Polsce i innych krajach UE; – opracowuje projekt edukacyjny (np. kampania na rzecz bezpieczeństwa danych osobowych w internecie); – analizuje współczesne wyzwania w ochronie własności intelektualnej i danych osobowych; – formułuje propozycje usprawnień systemu ochrony dóbr osobistych.

13. Gwarancje przestrzegania praw człowieka w Polsce	– wie, że prawa człowieka są chronione przez państwo i instytucje międzynarodowe; – zna instytucje stojące na straży praw człowieka (sądy, RPO, RPD).	– wymienia akty prawne regulujące ochronę praw człowieka (Konstytucja RP, konwencje międzynarodowe); – opisuje kompetencje Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka.	– charakteryzuje środki ochrony praw człowieka w Polsce (sądy powszechne i administracyjne, skarga konstytucyjna, działalność NGO); – omawia znaczenie RPO i RPD w ochronie praw obywateli i dzieci.	– analizuje procedurę wnoszenia skargi konstytucyjnej i skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; – interpretuje rolę organizacji pozarządowych (Amnesty International, PCK, HFPC) w ochronie praw człowieka; – ocenia znaczenie zobowiązań międzynarodowych Polski (Rada Europy, OBWE, UE).	– porównuje system ochrony praw człowieka w Polsce i innych krajach; – przygotowuje projekt (np. symulację skargi do RPO, inicjatywę NGO, akcję promującą prawa człowieka w szkole); – opracowuje analizę <i>case study</i> dotyczącą sprawy rozpatrzonej przez Europejski Trybunał Praw Człowieka; – proponuje działania wzmacniające skuteczność systemu ochrony praw człowieka.
14. Przykłady łamania praw człowieka	– wie, że prawa człowieka są łamane w wielu państwach świata; – zna pojęcie kary śmierci.	– wymienia przykłady łamania praw człowieka (dyskryminacja, tortury, ograniczanie wolności słowa, represje wobec opozycji, prześladowania religijne); – wskazuje państwa, w których stosuje się karę śmierci.	– charakteryzuje sytuację łamania praw człowieka w państwach demokratycznych i niedemokratycznych; – opisuje przykłady naruszania praw uchodźców, imigrantów i kobiet; – omawia problem wykorzystywania nowych technologii do naruszania praw jednostki.	– analizuje raporty organizacji międzynarodowych (np. Amnesty International) o stanie praw człowieka; – interpretuje przyczyny i skutki łamania praw człowieka; – ocenia sytuację prawną i społeczną w wybranych państwach (np. Korea Płn., Białoruś, Iran, USA).	– porównuje mechanizmy ochrony praw człowieka i przykłady ich łamania w różnych krajach; – przygotowuje projekt (np. prezentację, raport, debatę) nt. współczesnych zagrożeń dla praw człowieka; – analizuje przypadki naruszeń praw człowieka z wykorzystaniem nowych technologii (AI, inwigilacja cyfrowa); – proponuje działania na rzecz ochrony praw człowieka w wymiarze lokalnym i globalnym.

15. Formy zatrudnienia	– wie, że praca wykonywana jest na podstawie różnych form zatrudnienia; – zna Kodeks pracy jako podstawowe źródło prawa pracy.	– wymienia rodzaje umów o pracę (na okres próbny, na czas określony, na czas nieokreślony, spółdzielcza umowa o pracę); – podaje przykłady umów cywilnoprawnych (zlecenie, o dzieło, agencyjna, kontrakt menedżerski).	– charakteryzuje różne formy zatrudnienia oraz ich wady i zalety; – opisuje prawa i obowiązki pracodawców i pracowników wynikające z Kodeksu pracy; – omawia znaczenie wolontariatu, staży i praktyk zawodowych.	– analizuje sytuację prawną pracowników młodocianych i zasady ich zatrudniania; – interpretuje przepisy dotyczące ochrony praw pracowniczych (Państwowa Inspekcja Pracy, związki zawodowe); – ocenia rolę związków zawodowych w obronie praw pracowników.	– porównuje systemy ochrony praw pracowniczych w Polsce i w innych krajach; – opracowuje projekt (np. symulacja rozmowy kwalifikacyjnej, analiza wybranej umowy, kampania nt. praw pracowników); – wskazuje propozycje rozwiązań zwiększających ochronę i stabilność zatrudnienia w Polsce.
16. Demokracja i prawo – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.
17. Demokracja i prawo – lekcja powtórzeniowa	jw.	jw.	jw.	jw.	jw.